Cigány-csaláncsúcs (Saxicola torquatus): a szepeshalmi szennyvízülepítő medencéinek töltésén évente 1-2 pár költése feltételezhető.

Rozsdás csaláncsúcs (Saxicola rubeter): 1984.08.06. 5 példány Szepeshalomnál.

Nádirigó (Acrocephalus arundinaceus): 1986-ban Ebesnél 4 pár költött.

Énekes nádiposzáta (Acrocephalus schoenobaenus): 1985.08.04. 1 példány Szepeshalom.

Barázda- és sárga billegető (Motacilla alba és Motacilla flava): Szepeshalomnál a medencék leengedésénél jelentkeznek csapatai.

Tövisszúró gébics (Lanius collurio): 1985.08.04. 5 példány Szepeshalomnál.

Seregély (Sturnus vulgaris): Hajdúbagosnál kisebb, Szepeshalomnál néhányszázas csapatai láthatók.

Nádi sármány (Emberiza schoeniclus): Ebesen 4 pár 1986-ban valószínűleg költött.

Ványi Róbert:

Adatok Földes madárvilágához

Megfigyeléseimet a Körösvidéken, közelebbről a hajdani Nagy-Sárrét területén végeztem. Észak felől a Hortobágy, keletről pedig a Hajdúság szomszédos vele. A régi területtípusok csak kis foltokban maradtak fent, a zöm újonnan alakult ki. Kutatásaimat 1982 és 86 között végeztem.

Belvizek

Az 1986-os esztendőben az országban itt volt a legnagyobb vízzel borított területek egyike. Mindenhol kisebb-nagyobb belvizes foltok alakultak ki.

1. Művelt földön kialakult vizek. A tavaszi vonulás idejére a növény- és állatvilág (rákok, csigák) még nem alakult ki. A nagy víztükör viszont vonzotta a lúdalakúakat és limicolákat. De mivel sem táplálékot, sem búvóhelyet nem biztosított, nem időztek sokáig. Mire kialakulnának a kedvező feltételek, rendszerint lecsapolják őket. Vannak viszont olyan vízállások, amelyek minden évben kialakulnak, ezért ezek csapolásával nem is próbálkoznak. Szélében költ néhány párban a tőkés réce (Anas platyrhynchos), bibic (Vanellus vanellus) és goda (Limosa limosa).

2. Pusztában, kaszálókon kialakult vizek. Rendszeresnek mondhatók, ezért az átvonulók száma mind fajban, mind egyedben gazdagabb. Iszapos part itt egyáltalán nincs, a növényzet viszont állandó. A récék közül nagy tömegben vonul: tőkés réce (Anas platyrhynchos), tőgyi (Anas querquedula), csörgő (Anas crecca), fütyülő (Anas penelope), kanalas (Anas clypeata). Ritkábban mutatkozik a kontyos réce (Aythya fuligula), cigányréce (Aythya nyroca) és a kerceréce (Bucephala clangula), egy alkalommal egy kis bukó (Mergus albellus) pár is időzött az egyik ilyen kis "tavon". Limico-

lák közül bibicek, godák és cankók (piroslábú: Tringa totanus, szürke: T. nebularia, erdei: T. ochropus, réti: T. glareola, billegető: T. hypoleucos, pajzsos: Philomachus pugnax) vonulnak tömegesen. Sirályok (vihar: Larus canus, ezüst- L. argentatus és danka L. ridibundus) rendszeresen mutatkoznak. Itt is csak az előbb említett fajok költenek, de nagyobb számban. Csak néhány belvizet csapoltak le, azonban nyár közepére mindegyik kiszárad. Ide sorolandók a rosszul kezelt öntözőcsatornák kiöntései és az árasztott puszták is, mivel madaraik teljesen megegyeznek az előzőével.
E területeket kiszáradásuk után a pusztára jellemző madáregyüttes veszi birtokba.

Kubikgödrök, szikestó

A kubikgödrök szinte teljesen körülveszik a falut, három fő stádiumban vannak.

1. Még a vályogvetés aktívan folyik bennük. Tömegesen él benne a kárász (Carassius carassius), ezért aránylag sokan járnak ide halászni. A nagy zavarás miatt csak alkalmilag vetődnek ide a gyakoribb fajok (tőkésréce, piroslábú cankó) egyes példányai.

2. Már rég abbahagyták művelésüket, ma kacsaúsztatónak használják. A fokozatosan feltöltődő medret a nád (Phragmites communis) egyre jobban birtokba veszi. Költ a tőkés réce, vizityúk (Gallinula chloropus), szárcsa (Fulica atra), énekesek közül a nádirigó (Acrocephalus arundinaceus) és a cserregő nádiposzáta (A. scirpaceus) költ néhány párban. Őszre rendszerint leapadnak - néha ki is száradnak -, ilyenkor a keletkezett sekély víz és iszapos part jó táplálkozóhelyet biztosít a parti madaraknak, amelyek közül a belvíznél említett cankók, lilék (parti: Charadrius hiaticula, kis: C. dubius, széki: C. alexandrinus), sárszalonkák (Gallinago gallinago) és a havasi partfutók (Calidris alpina) pihennek meg.

3. Már majdnem teljesen feltöltődtek. Általános vízmélységük 25-30 cm, kis szigetecskékkel. Jellemző a vakszik és a vakszikes növénytársulás. Tavaszi és őszi vonuláson egyaránt jelen vannak az előbb említett cankók és lilék, a partfutók közül megjelenik még az apró (C. minuta), a temminck (C. temminckii) és a sarlós (C. ferruginea). Bibicek és gulipánok (Recurvirostra avosetta) vonulnak nagyobb tömegben. Alkalmilag mutatkozik tavasszal a kőforgató (Aranaria interpres), ősszel pedig a tavi cankó (T. stagnatilis), nagy sárszalonka (G. media) és a fenyérfutó (C. alba). Költött 1984 előtt több párban a gulipán; 1986-ban bibic (6 fióka) és a kis lile (3 fióka) egy párja fészkelt. Alkalmilag látható néhány tőkés réce és kis kócsag (Egretta garzetta).

A környék egyetlen szikes tava egy mezőgazdaságilag művelt föld közepén helyezkedik el. Vonuló limicolái megegyeznek az előzőével, zavartalansága miatt a récék közül a gyakoribbak és a daruk (Grus grus) is megpihennek vonuláskor. Költeni nem tud semmi, mivel a földekre kiszórt vegyi anyagok (növényvédőszerek, műtrágyák) itt halmozódnak fel, ezért a partja elgazosodik, vizében pedig a hínár szaporodik el nagymértékben. Őszre rendszerint ez is kiszárad.

Zsombékosok

A pusztához tartozó területrészek kb. 1/10-e zsombékos jellegű, ami elég nagy terület. Vizük szinte egész éven át megmarad, ezért a vonuló madaraik a már említett vizes területekéhez hasonlók. Nagy tömegben vonul a sárszalonka, pityerek minden faja (réti: Anthus pratensis, parlagi: A. campestris, erdei: A. trivialis, rozsdástorkú: A. cervinus, havasi: A. spinoletta). Billegetők (barázda: Motacilla alba, hegyi: M. cinerea, sárga: M. flava) minden fajának törzsalakja, a sárga billegető északi alfaja (M.f. thunbergi) is. Költ néhány tőkés réce, bibic és goda. A nyílfarkú réce (A. acuta) és a sárszalonka költését bizonyítanom nem sikerült. Ragadozók közül a kékes rétihéja (Circus cyaneus) jár ide rendszeresen vadászni.

Puszták

A környéken uralkodó területtípus az egészen nagy kiterjedésűektől a szigetszerűen elhelyezkedő foltokig megtalálható. Nagyobb az Ásványpuszta néven ismert öt tagból álló rész, a fő hangsúlyt erre helyeztem, mivel a lecsapolás utáni Sárrétet ez tükrözi legjobban. A tavaszi-és őszi vonulók teljesen megegyeznek, csupán a kis póling (Numenius phaeopus) vonul sokkal nagyobb tömegben tavasszal. Tavaszi vonuláskor a pusztát még teljesen víz borítja, ezért a belvíznél említett fajok itt is vonulnak. Itt vonul még a nagy póling (N. arquatus) is, tömegesen. Énekesek közül: a csaláncsúcsok (cigány: Saxicola torquatus, rozsdás: S. rubeter), pityerek és billegetők minden faja, seregélyek (Sturnus vulgaris), amelyek között 1985 tavaszán egy pásztormadár (Pastor roseus) jelent meg. Őszi vonuláson a darvak útja nem annyira sietős, ezért rendszerint megpihennek. Ragadozók közül vonuló a vörös és barna kánya (Milvus milvus, M. migrans), békászósas (Aquila pomarina) gyakori a darázsölyv (Pernis apivorus), barna rétihéja (C. aeruginosus), kígyászölyv (Circaetus gallicus). Nyári kóborláson feltűnően nagy számban mutatkozik a pusztai ölyv (Buteo rufinus) néha tíz példány is egyszerre. 1986-ban 1 pld. pusztai sas, világos színezetű alfaj (Aquila rapax) jelent meg, amely VII. 13-tól X. 5-ig tartózkodott itt. (Bizonyítás IX. 12-én: Dr.Kovács Gábor és Fintha István) A ragadozók fő tápláléka az itt tömegesen élő hörcsög (Cricetus cricetus), a sas táplálkozásában is fő szerepet játszott. Télen az énekesek közül tömegesen a téli kenderike (Carduelis flavirostris), citromsármány (Emberiza citrinella), hósármány (Plectrophenax nivalis) van jelen, a füles pacsirta (Eremophila alpestris), kenderike (C. cannabina), zsezse (C. flammea) és a sarkantyús sármány (Calcarius lapponicus) kis csapataival mutatkozik. Ragadozók közül a héja (Accipiter gentilis), réti sas (Haliaeetus albicilla), kerecsen-, vándor- és kis sólyom (Falco cherrug, F. peregrinus, F. columbarius) mutatkozik.

A pusztába ékelődő lucernásokban költ több pár tuzok (Otis tarda). Állandóan 22 pld. van jelen a területen, télen néha

64 pld. is összeverődik. A pusztában való költésére csak egy adatom van. A magasfüvű réteken a fürj (Coturnix coturnix), goda és sordély (Emberiza calandra) fészkel. A pusztában a bibic és a mezei pacsirta (Alauda arvensis) költ tömegesen. Az ugartyúk (Burhinus oedicnemus) 1 ad. párját és 2 már repülős juv. pld.-át figyeltem meg, fészkelése valószínű. Az elszórt fákon, facsoportokon költ a dolmányos varjú (Corvus corone cornix) és a szarka (Pica pica), amelyeknek fészkeit a kabasólyom (F. subbuteo), a kék és vörös vércse (F. vespertinus, F. tinnunculus) foglalja el.

Keleti-főcsatorna

A lecsapolt területek öntözésének biztosítására a Keleti- és Nyugati-főcsatornát ásták meg. A Keleti-főcsatorna ásásának munkálataival 1957-ben értek Földes határába. Ezzel a teljesen vízhezkötött fajok élettere bővült. Itt költ a pocgém (Ixobrychus minutus), függőcinege (Remiz pendulinus), cserregő, énekes és foltos nádiposzáta (A.s., A. palustris, A. schoenobaenus), a nádirigóval együtt fészekparazitája a kakukk (Cuculus canorus) is jelen van. Átnyaraláson megfigyeltem kis kócsagot, vonuláson a récék közül a gyakoribbak, és a kis bukó időzik itt. Mindkét oldalt ültetett fasorok kísérik, ezekben hasonló madarak költenek és vonulnak, mint az erdőnél és facsoportoknál. Vonuláson egy alkalommal egy 8 tagú őszapó (Aegithalos caudatus) csapatot észleltem. 1 hektáron erdei fenyőt (Pinus silvestris) is telepítettek. Ennek szigetszerű érdekes madárvilága van. Költ az erdei fülesbagoly (Asio otus), téli kóborláson jelennek itt meg tipikus hegyvidéki fajok, mint pl. fenyőszajkó (Nucifraga caryocatactes), hegyi fakusz (Certhia familiaris), több példányát észlelem rendszeresen a fenyvescinegének (Parus ater) és a sárgafejű királykának (Regulus regulus).

Erdők

A mocsár peremén és belső szárazulatain ősi, főleg tölgyes, szilfás, fűzfás, bodzás erdőségek is voltak. Ilyenek léte-

zéséről régi oklevelek, határjárási jegyzőkönyvek, régi térképek, valamint máig használatos határrész - és dűlőnevek tanúskodnak. (Például Bucsa körül a XV. században még olyan kiterjedt erdőség volt, hogy szarvasokra is vadászhattak benne. A szeghalmi erdőről 1366-ban íródott oklevél szól). Ezek ma már csak egy-egy fára, facsoportra szorultak vissza, helyüket ma művelik. A telepített erdők viszont hasonló madárvilágnak adnak otthont, természetesen a zavarásra érzékenyebb fajok itt nem fészkelnek, de átnyaralóként és kóborláson jelen vannak. Az egyik ilyen erdőben pl. rendszeresen átnyaral egy rétisas, többször láttam békászósast, ősszel jelenik itt meg a barnakánya, héja és a gatyásölyv (Buteo lagopus), amelyek tavaszig itt időznek. Költ több párban az egerészölyv (B. buteo), a nagy és balkáni fakopáncs (Dendrocopos major, D. syriacus), széncinege (P. major), a csipcsalp-füzike (Phylloscopus collybita) és az erdei pinty (Fringilla coelebs). Külön említendők a szárnyékerdők, mivel ezek dominánsfafaja az akác. Kis és nagy telepeivel szinte mindenhol ott van a vetési varjú (Corvus frugilegus) - legnagyobb 140 fészek /. Ezzel együtt a kék vércse és az erdei fülesbagoly. A vonuláson ill. kóborláson lévő ragadozók kedvenc éjszakázóhelyei.

Piroskai erdők. A II. világháború után telepítették 135 hektáron a legkülönbözőbb fafajokból - nyár, tölgy, szil és ezüstfa - emellett a vad fafajok (vadkörte: Pyrus pyraster, vadalma: Malus sylvestris) is jelen vannak. A régi erdészház körül pedig megmaradt a gyümölcsös néhány fája, így hát eszményi fészkelő és táplálkozó helyet kínál a nagy mennyiséget viszont nem jellemzi a nagy fajgazdagság. A ragadozók közül csak a vörös vércse és az erdei fülesbagoly fészkel. Varjúfélék: a szarka, szajkó (Garrulus glandarius) és a dolmányos varjú. Továbbá: zöld küllő (Picus viridis), a már említett két harkály, szén és kék cinege (P. caeruleus), feketerigó (Turdus merula), mezei veréb (Passer montanus), zöldike (C. chloris), tengelic (C. carduelis) és az erdei pinty

Téli kóborláson és vonulás on jelentkeznek: fekete harkály és kis fakopáncs (Dryocopus martius, Dendrocopos minor), a rigók (léprigó: Turdus viscivorus, énekes rigó: T.

philomelos, szőlőrigó: T. iliacus és többezres csapataival a fenyőrigó: T. pilaris), a csíz (Carduelis spinus), süvöltő (Pyrrhula pyrrhula) és a fenyőpinty (F. montifringilla).

Homokbányák

Főként a falutól keletre eső területeken vannak bányák. Három kisebb különösebb kezelés alatt nem áll, ún. "ki mit visz, azé" módon folyik a termelés. Két nagyobb bánya a Derecskei útfélen van, a Földesi Rákóczi MgTsz kezelése alatt állnak. Többszázas telepével költ itt a partifecske (Riparia riparia). Veszélyt kivételesen itt nem az ember, hanem az ugyancsak itt élő rókák (Vulpes vulpes) jelentenek.

Emberi környezet

Egyes urbanizálódott fajoknak létfontosságú, másoknak éppen zavaró. A fehér gólyák (Ciconia ciconia) ősi fészkelési módja csak egy helyen maradt meg, a faluban és környékén összesen 8 pár költ.

Csak itt fészkel a molnárfecske (Delichon urbica), nagyobb telepe van a fürdőnél. A füstifecske (Hirundo rustica) szinte minden udvaron fészkel, néhol kis telepekben. Költ a széncinege, a tengelic és az erdei pinty. A Tanácsházán költő csókák (Coloeus monedula) száma mindig 10 pár körül alakul. Az újonnan épült lapostetejű házakon 4 pár búbospacsirta él (Galerida cristata). Vonuláson a legkülönfélébb énekesek jönnek be táplálkozni (füles pacsirta, halvány geze: Hippolais pallida, zsezse). Ragadozók: a faluban költ egy pár macskabagoly (Strix aluco), régebben a toronyban és házunk közelében egy-egy pár gyöngybagoly (Tyto alba) költött.

A galambokat a vándorsólyom, az énekeseket a kis sólyom és a karvaly (A. nisus) tizedeli, bejön vadászni a héja és a kékes rétihéja is.

Ide kell sorolnunk a tanyákat is, ezzel a fajgazdagság tovább nő. Költő fajai közel azonosak a faluéval, itt szinte mindenhol költ a kuvik (Athene noctua), a téli inség idején pedig

a legkülönfélébb madarak fordulnak meg egy-egy tanya udvarán. A régi temetők megint csak egy új madárközösséget alkotnak a falun belül is. Ragadozók: csak a télen érkező erdei fülesbagoly csapataival, az éjszakázni behúzódó egerészölyvvel és az itt is vadászó karvallyal találkozhatunk.
Költő énekesmadarai megegyeznek az erdőével, itt még költ a fülemüle (Luscinia megarhynchos), a barátka- és kis poszáta (Sylvia atricapilla, S. curruca).

A jövőben szeretném kutatási területeimet kiszélesíteni és így feltárni a Nagy-Sárrét azon részeit, ahol eddig - akárcsak itt - kutatási munka nem folyt.

- . -

Nagy Antal:

A hajdúböszörményi Csere-erdő madárvilága

A megfigyelési terület határai: 4.sz. főútvonal, - Nagy-Tamási; - ill. Bodai bekötőút; - 35.sz. főútvonal. A megfigyelési területet alapvetően (művelési ág szerint) két részre lehet osztani.
A II. Kongresszus szántó területére és az erdő területére.

1. Szántóterület jellemzése:
   Olvadáskor és nagy esőzéskor a víz megáll a nagyobb mélyedésekben. A mezőgazdasági terület nagy részén egynyári szántóföldi növényeket (búza, kukorica, cukorrépa) vetnek, kisebb részen lucerna van. A vetések között fasorral szegélyezett földutak vezetnek.
2. Erdő jellemzése:
   A Csere-erdő, a debreceni Nagy-erdő folytatása. A zártabb gyöngyvirágos tölgyes övébe tartozik. Jellemző reá a homok és a barna erdei talaj. Állománya főleg kocsányos tölgy, akác és nemesnyár, de van erdei fenyő és fekete dió telepítés is. Magányosan van kisebb csoportokban a kőris, s a szil, vadkörte, nyír, gyertyán is megtalálható. Cserjék közül a kökény, vadrózsa, galagonya, csíkos kecskerágó, sajmeggy jellemző. A területen az irtásoktól kezdve a fiatalosokon keresztül az öreg állományig minden megtalálható.

Kutatásaim a területen

A megfigyelési területen 1985. január és 1987. március között 115 alkalommal végeztem megfigyeléseket. Ezek havi bontása: Januárban 13, februárban 12, márciusban 9, áprilisban 4, májusban 7, júniusban 3, júliusban 12, augusztusban 30, szeptemberben 8, októberben 6, novemberben 8, decemberben 3 alkalommal.